Zpráva o ověření programu v praxi

~~průběžná~~/závěrečná

I.

Příjemce	Dům dětí a mládeže hlavního města Prahy
Registrační číslo projektu	CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008238
Název projektu	Výukové programy jako efektivní prostředek propojování formálního a neformálního (zájmového) vzdělávání
Název vytvořeného programu	Cesta chleba III
Pořadové číslo zprávy o realizaci	3.

II.

Místo ověření programu	**Datum ověření programu**		**Cílová skupina, s níž byl program ověřen**
	1. ověření	**2. ověření**	**1. ověření**
Základní škola Zlonice, Komenského 305, 273 71 Zlonice	**4.2.2019**	**1.4.2019**	**15 žáků 3. – 5. ročníku ZŠ Zlonice, jednalo se o děti z odpolední družiny**
	11.2.2019	**8.4.2019**	
	18.2.2019	**15.4.2019**	
	26.2.2019	**30.4.2019**	**2. ověření**
	11.3.2019	**6.5.2019**	**15 žáků 3. – 5. ročníku ZŠ Zlonice, jednalo se o děti z odpolední družiny**
	18.3.2019	**13.5.2019**	
	25.3.2019	**20.5.2019**	

III.

1. Stručný popis procesu ověření programu

a) *Jak probíhalo ověření programu (organizace, počet účastníků, počet realizátorů atd.)?*

První ověření probíhalo v období od 4. února do 25. března. Druhé ověření probíhalo v období od 1. dubna do 20. května.

Realizace programu probíhala v ZŠ Zlonice v rámci odpolední družiny, kam žáci po vyučování dochází. Jednotlivé tematické bloky byly realizovány se skupinou žáků od třetího do pátého ročníku základní školy. Program o časové dotaci 16 hodin byl rozdělen do 7 bloků (6 x 2 hod. a 1 x 4 hod.). Účastníků ve skupině bylo nahlášeno 15, jednotlivých bloků se zúčastnil různý počet žáků podle absence jednotlivců. Docházka žáků na jednotlivé tematické bloky je zapsána v prezenčních listinách.

Realizátoři byli dva, Mgr. Petra Libovická za neformální vzdělávání a Mgr. Veronika Pláničková za formální vzdělávání, ověřování se účastnil supervizor. Oba realizátoři byli zároveň i tvůrci, kteří se podíleli na vzniku výukového programu. Vzájemně se domluvili na podobě programu, který prohlubuje znalosti a vědomosti z RVP ZŠ s prvky neformálního vzdělávání, jako jsou praktické činnosti, názorné ukázky atd.

Výuka probíhala u všech setkání ve třídách základní školy, které disponovaly kobercem, interaktivní tabulí a projektorem. Čtvrté setkání bylo nejen ve školní třídě, ale i v blízkém okolí školy, kde žáci při procházce pozorovali znaky ročního období a polních prací přímo na poli. Základní škola ve Zlonicích svojí lokalitou dovolovala velmi rychlý přesun žáků k obhospodařovanému poli, které je jen několik kroků od školního hřiště. Poslední tematický blok probíhal ve cvičné kuchyňce školy, kde žáci společně s lektorem připravili těsto a upekli chlebové bochánky a housky. Na závěr celého výukového programu získal každý žák výuční list pekaře.

b) *Jaký byl zájem cílové skupiny?*

Zájem ve skupině žáků, kteří absolvovali první a druhé ověření výukového programu, byl značný. Do většiny aktivit se zapojovali s nadšením a energií. Pozitivněji žáci hodnotili a zapojovali se do činností spojených s praktickou ukázkou, tvořením či vyzkoušením si získaných informací v praxi a vlastníma rukama. Většina žáků byla potěšena, že si může každou aktivitu vyzkoušet. Kladně byla také hodnocena videa, která byla populárně-naučná a vybraná s ohledem na věkovou kategorii žáků. Dále měli žáci zájem o prvky činnostního učení, které měli možnost zažít v metodě učitel v roli, a živé obrazy, ty měly u žáků velký úspěch, jelikož se na malý okamžik mohli stát někým jiným a vyzkoušet si vyřešit daný problém v rámci hry a s využitím získaných informací. Největší zájem byl o poslední tematický blok, kdy žáci společně s realizátorem připravovali a pekli pečivo, které následně mohli ochutnat. Samozřejmě se ve skupinách objevili i žáci, kterým daná aktivita či činnost přišla nudná či zbytečná, v tomto případě realizátoři žáka nenutili do práce, mohl pouze pozorovat či naslouchat a ve většině případů se po chvilce přidal k ostatním, jelikož jeho názor na aktivitu se změnil a také se chtěl zapojit. Jen v několika případech se žák do dané aktivity nezapojil, lektor žáka nenutil do činnosti. Žáci přijímali pozitivně a s nadšením téma a činnosti výukového programu připravené k rozvoji jejich kompetencí.

c) *Jaká byla reakce cílové skupiny?*

Reakce žáků byla na většinu aktivit v obou ověření pozitivní a žáci se do připravených činností s nadšením zapojovali. Velmi kladně hodnotili žáci aktivity spojené s určitou činností, skupinové práce, aktivity ve dvojicích či hry na odreagování, které byly žákům během každé lekce nabízeny.

Potvrdilo se, že žáci lépe a rychleji zpracovávají informace, které se jim propojí s určitým zážitkem či činností, která dané informace doplňuje. Mezi tyto činnosti patřila tvorba kvásku, probíhající v malých skupinách pod vedením lektorů, nakupování ve fiktivním obchodě, který nabízel velké množství surovin, vytváření vlastního sídla budovaného nově příchozími osadníky, průzkum blízkého pole a možnost zkoumat ornou půdu pod lupou, setí osení a jeho následné pozorování při růstu, mletí zrn či samotné pečení housek v závěru celého výukového bloku. Všechny tyto činnosti podpořily uchopení předávaných informací jednotlivým žákům. Propojení formálního vzdělávání s neformálním, kdy měli všichni žáci možnost si vše vyzkoušet a mohli si většinu informací spojit s určitou aktivitou, pro mnoho žáků znamená prohloubení zájmu o dané téma a vtažení do aktivity, při které by normálně pouze naslouchali či se nudili. Žáci se na další lekce těšili a byli plní elánu do nových aktivit. Trochu s despektem žáci reagovali na první vystoupení učitele v roli, kdy nevěděli, jak

se mají zachovat. Byli rozpačití a zaražení, málo s lektorem komunikovali, při dalším setkání žáků s učitelem v roli již žáci pracovali a reagovali zcela přirozeně. Prvotní reakce byla zapříčiněna nezkušeností žáků s touto metodou činnostního učení, ale v závěru výukového programu, díky získaným zkušenostem, již všichni žáci pracovali aktivně a nebyli zaskočeni kostýmem a změnou lektorova chování.
Občasné vyrušování či neklid je pro skupiny tohoto věku normální a neustálé soustředění nebylo po žácích vyžadováno, protože všechny tematické bloky byly realizovány v odpoledních hodinách, po vyučování, kdy žáci za sebou měli již několik hodin strávených v lavicích. Občasné legrácky byly přijímány jako zpestření programu. V případě, že vyrušování překročilo jisté hranice, byla zopakována pravidla, která se na začátku výukového programu ve skupině stanovila.

2. Výsledky ověření

a) *Výčet hlavních zjištění/problémů z ověřování programu:*

V průběhu prvního ani druhého ověřování nebyly zjištěny žádné závažné problémy, které by program znehodnocovaly či posouvaly do jiné roviny. Z výstupů prvního ověření realizátoři pouze přepracovali detaily v zadání jednotlivých činností, či rozsáhlost daných úkolů, jelikož některé úkoly byly naddimenzovány a nestačil na jejich realizaci stanovený čas. Pokud se jednalo o praktickou ukázku, čas na její realizaci se v programu prodlužoval a zkracoval se čas na relaxační hry, které se opakovaly maximálně dvakrát během jednoho tematického bloku. Hry se záměrně z bloku neškrtaly, protože se realizátoři společně shodli, že protažení a odreagování od přísunu nových informací a praktických ukázek je pro žáky potřebné a má to kladný dopad na jejich soustředění. Program je vystavěný celkově dobře, navazování jednotlivých témat je logické a pro žáky přirozené. Každý tematický blok je vystavěn velmi podobně, obsahuje podobné množství teoretických informací, praktických ukázek a her na odreagování a protažení. Vybrané úlohy jsou přiměřené věkové skupině. Velká část teoretických podkladů opakuje či rozšiřuje učivo, které je zahrnuto v RVP.

b) *Návrhy řešení zjištěných problémů:*

Problémy s jednotlivými nejasnostmi v zadání byly během schůzek realizátorů podchyceny a na základě prvního ověřování byla zadání upravena do takové podoby, aby byla pro žáky jasná a přehledná. Menší obtíže s předimenzovaností některých částí byly taktéž na základně společných reflexí realizátorů vyřešeny pomocí zkrácení času pro hry na odreagování, dohodnutí se na jejich neopakování a následné využití získaného prodloužení doby pro praktické ukázky a činnosti žáka, kdy se mohl samostatně či ve skupině zapojit do aktivity, která byla pro daný tematický blok zásadní. Prodlužoval se například čas na tvorbu kvásku či pro skupinovou realizaci vlastního sídla pro nově příchozí obyvatele. Nezkracoval se čas vyhrazený pro teoretický základ, pouze se upravovala jeho podoba pro danou věkovou skupinu.

c) *Bude/byl vytvořený program upraven?*

Po prvním ověření byly upraveny drobné nuance ve znění jednotlivých zadání úkolů či doporučené doby na jednotlivé činnosti. Velké zásahy do připraveného programu nebyly potřebné.

d) *Jak a v kterých částech bude program na základě ověření upraven?*

Úpravy, které v programu proběhly, neměly vliv na jeho celkové znění, byly to pouze menší úpravy v rámci jednotlivých zadání, kdy se zadání zjednodušilo, či bylo nahrazeno jinou formulací, která byla pro žáky přijatelnější a pochopitelnější. Časové dotace, které byly v rámci programu měněny, také neměly vliv na celkové znění a charakter programu.

3. Hodnocení účastníků a realizátorů ověření[1]

a) Jak účastníci z cílové skupiny hodnotili ověřovaný program?

Žáci po prvním i druhém ověření hodnotili program převážně pozitivně. Očividný byl jejich zájem o nabízené aktivity, které byly spojeny s praktickou ukázkou či činností. V jednotlivých blocích byly používány různé nástroje k hodnocení a zpětné vazbě na program. Na začátku i na konci každého tematického bloku se vždy různou formou opakovaly nejen znalosti z předchozího a právě realizovaného bloku, ale i vstupní znalosti ze ZŠ k danému tématu. Žáci se zapojovali do diskuzí, neostýchali se zeptat na informace, které jim byly nejasné, či měli potřebu si určité probírané téma doplnit. Záznamy z diskuzí před a po programu sloužily i jako podklady ke zpracování připomínek do programu. Také hodnocení programu pomocí tvz. smajlíků, které žáci běžně v komunikaci používají, se velmi osvědčilo pro rychlé zhodnocení činnosti.

b) Co bylo v programu hodnoceno v rámci ověřovací skupiny nejlépe?

Způsob zapojení žáků do volby aktivit (žáci si zvolili, co chtějí v dané aktivitě dělat). Byl použit princip svobodné volby žáka při výběru činnosti, ale zároveň byli vedeni k nastaveným pravidlům v chování. V souvislosti s možností volby je třeba upozornit na možná rizika spojená s absolutní volností žáka a nedostatečnou kontrolou. Vhodné bylo i rozdělení žáků do více pracovních skupin, které umožňují uplatnění individuálního přístupu lektora. Skupiny pracují samostatně a individuální práce se v tomto případě stává praktickou a ne pouze papírovou a okrajovou záležitostí. Výhodou byla přítomnost dvou realizátorů na programu (ve školním prostředí např. pedagog a asistent pedagoga) a zpětné vazby ověřování programu od supervizora. Rozdělení žáků do pracovních skupin – systematičnost a způsob informování žáků o pracovních skupinách, jejich obsazenosti apod.

Velmi kladně a pozitivně žáci přijali nejvíce tyto aktivity:

- *pečení housek a chlebových bochánků*
- *procházka do okolí školy a průzkum orné půdy pomocí lup*
- *práce s Orffovými nástroji, při napodobování zvuků mlýna*
- *výsev osení*
- *tvorba vlastního sídla*
- *populárně-naučná videa*
- *relaxační hry kvásek a mistr pekař*
- *vývěsní štíty*
- *mletí zrn a zjišťování počtu zrnek v jednom klasu*
- *živé obrazy zemědělců*
- *překlad chleba do cizích jazyků*
- *nakupování ve fiktivním obchodě a skládání surovin do potravinové pyramidy.*

c) Jak byl hodnocen věcný obsah programu?

Informace předávané žákům byly pečlivě vybírány, aby se žáci nezahltili věcným obsahem a neztratili chuť do další práce. V některých případech se předávané informace doplňovaly, v jiných případech se zmínily jen ty nejdůležitější. Vždy je důležité, aby lektor či pedagog správně vystihl hranici informací, které žákům předává. Žáci ve zpětných reflexích hodnotili věcný obsah jako zajímavý a přínosný. Někteří žáci sdělovali, že informace získané během tematických bloků zvládli využít v běžném životě, např. potravinovou pyramidu. Informace dokázali využít také ve školní výuce, kde mohli doplnit výklad učitele o zajímavé vědomosti získané během výukového programu.

[1] Vychází z evaluačních dotazníků žáků, učitelů, realizátorů programů – pracovníků neformálního vzdělávání či záznamů z rozhovorů s dětmi, které příjemce uchovává pro kontroly na místě.

d) *Jak bylo hodnoceno organizační a materiální zabezpečení programu?*

Nevýhodou byl zvolený čas, který navazoval bezprostředně na vyučování. Žáci měli pouze přestávku na oběd a zejména u mladších žáků chyběl odpočinek. Bohužel nebylo možné na ověřování programu zvolit jinou dobu, s přihlédnutím k časové dotaci (16 hodin programu) a nesourodé skupině (žáci z více ročníků ZŠ) nebylo možné ověřovat v době vyučování. Dobrý pocit některých účastníků také kazilo prostředí, ve kterém se program odehrával – známé prostory družiny (třída ZŠ), vybavení a teplotní podmínky. Vítanou změnou byl blok mimo prostředí ZŠ a využití cvičné kuchyně ZŠ, kterou žáci prvního stupně ZŠ běžně při vyučování nevyužívají.
Lidé (tvůrci, lektoři, supervizor i vychovatelky ZŠ) zapojení do projektu s různými úkoly dobře fungovali ve svých rolích a respektovali se navzájem. Realizátoři programu nebyli příliš zatěžováni různými administrativními úkoly, které jsou součástí všech projektů, a velmi oceňovali „klid na práci". Organizační zabezpečení programu zajistil supervizor a materiální zabezpečení programu supervizor ve spolupráci s realizátorem za neformální vzdělávání. Materiální zabezpečení programu bylo velmi dobré a během realizace se nestalo, že by daná aktivita nemohla být vykonána pro špatné materiální zabezpečení.

e) *Jak byl hodnocen výkon realizátorů programu?*

U zástupce za formální vzdělávání bylo možné se spoléhat na odbornost při výuce a zkušenosti s realizací vzdělávacích akcí. Způsob práce realizátorů byl považován za učení podporující, zpětná vazba od supervizora i vychovatelek. Různé přístupy k vedení programu ze strany lektora za formální a neformální vzdělávání dávaly lekcím potřebnou dynamiku. Střídání lektorů v jednotlivých tématech udrželo pozornost žáků. Žáci odcházeli z jednotlivých bloků programu spokojeni a vždy se těšili na další téma programu.
Partneři projektu se na sebe mohli spolehnout, pokud šlo o včasné dodávání materiálů a podkladů, dodržování časových termínů i rozdělení kompetencí před i v průběhu ověřování programu. Je zřejmé, že projekt a projektový tým může dobře fungovat jen tehdy, je-li projekt dobře připraven a lidé si včas plní své úkoly a vycházejí si vstříc. Ukázalo se, že je výhodou, jsou-li lektoři aktivní již v době přípravy projektu, aby mohli projekt „nastavit" podle svých představ.

f) *Jaké měli účastníci výhrady/připomínky?*

Mezi připomínky, které žáci zmínili během reflexí v jednotlivých tematických blocích či v závěrečné reflexi celého programu, patří:

1) *více relaxačních her během jednotlivých tematických bloků*
2) *možnost si některé aktivity vyzkoušet opakovaně, např. pečení housek či tvorba vlastního sídla*
3) *vybraný čas pro tematické bloky, některým žákům by spíše vyhovoval jiný čas realizace*

g) *Opakovala se některá výhrada/připomínka ze strany účastníků častěji? Jaká?*

Připomínky žáků většinou reagovaly na proběhnutý tematický blok a neměly opakující se tendenci. V rámci jednotlivých reflexí probíhajících na závěr každého tematického bloku žáci spíše přicházeli s pochvalou jednotlivých aktivit a jejich zaměření, vyslovené výhrady ze strany žáků nebyly.

h) *Budou případné připomínky účastníků zapracovány do další verze programu? Pokud ne, proč?*

Připomínky žáků nebudou zapracovány do další verze programu. Časový harmonogram jednotlivých bloků odpovídá danému programu a připomínky na opakování činností nebo zařazení dalších her nejsou důvodem k přepracování programu.

i) *Jak byl program hodnocen ze strany realizátorů programu?*

V rámci ověřování programu Cesta chleba III byla lektory a supervizorem průběžně zpracovávána evaluace všech 7 bloků. Na konci každého bloku ověřování lektoři podali supervizorovi zpětnou vazbu k programu (výstupy zpracovány v jednotlivých blocích programu), kde měli možnost se vyjádřit, doplnit o vlastní poznámky či náměty. Výstupy byly zapracovány do programu a evaluovány v druhém ověření programu. Program byl realizátory hodnocen kladně. Připravené schéma jednotlivých tematických bloků fungovalo, pomůcky byly vhodně nakoupené a skupiny žáků pracovaly s nadšením a elánem. Zájem žáků o dané téma byl značný a výběr jednotlivých témat a aktivit se žákům líbil, což bylo patrné z jejich zaujetí o téma a činnosti.

j) *Navrhují realizátoři úpravy programu, popř. jaké?*

Úpravy navrhují realizátoři minimální, viz předchozí body.

k) *Budou tyto návrhy realizátorů zapracovány do další verze programu? Pokud ne, proč?*

Viz předchozí body.

l) *Konkrétní výčet úprav, které budou na základě ověření programu zapracovány do další/finální verze programu:*

Viz předchozí body.

	Jméno, příjmení, titul	Datum a místo	Podpis
Zpracoval/a	Lenka Geringová, Mgr.	**29. 6. 2019 Slaný**	